

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่อง การก่อคดีที่อ้างอิงถึงความล้มเหลวของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ชายแดน เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดขั้นตอนการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 2) ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- 3) ขอบเขตด้านประชากร
- 4) ขอบเขตของเนื้อหา
- 5) วิธีดำเนินการศึกษา
- 6) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 7) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 8) การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 2 แหล่ง คือ

1) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้ศึกษาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยตรงจากผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ศึกษา ได้แก่

1.1) แหล่งผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้นำชุมชน และตัวแทนจากกลุ่มชนเผ่า ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเผ่าต่าง ๆ รวมทั้งสภาพข้อมูลทั่วไปในพื้นที่ชายแดนในทุกด้าน

1.2) เจ้าหน้าที่และบุคลากรของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษา ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ศึกษา

2) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประเภทเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

2.1) เอกสาร หนังสือ วารสาร บทความต่าง ๆ เพื่อรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดแนวคิด แนวทางในการศึกษา

2.2) ข้อมูลจากสถานีตำรวจภูธรตำบลนาหวาย เป็นแหล่งที่มาของสถิติคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดกฎหมายป่าไม้ ที่ผู้ศึกษานำมาศึกษาเปรียบเทียบการกระทำผิดย้อนหลัง 10 ปี (พ.ศ. 2532 – 2541) ตลอดจนข้อมูลจากหน่วยราชการ ภาคเอกชน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ชายแดน ในเขตพื้นที่ตำบลทุ่งข้าวพวง และตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

การที่ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ป่าไม้ชายแดนของทั้ง 2 ตำบล ดังกล่าว เนื่องจากเป็นเขตพื้นที่อยู่ในเขตอำนาจการสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรตำบลนาหวาย มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 580 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศ สหภาพเมียนมาร์ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอไชยปราการ และอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นจึงมีประชาชนเข้าไปลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ป่าไม้ของทั้ง 2 ตำบลอยู่เสมอ ทั้งที่กระทำผิดโดยลำพัง และที่กระทำเป็นกลุ่มขบวนการ ซึ่งต้องมีการติดตามจับกุม ส่งผลให้จำนวนสถิติคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดกฎหมายของสถานีตำรวจภูธรตำบลนาหวาย เพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ทำให้ป่าไม้ใน 2 ตำบลนี้ได้รับความเสียหายและร่อยหรอเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ผู้ศึกษาจึงเกิดความสนใจศึกษาการก่อคดีดังกล่าว จึงเลือกพื้นที่ศึกษาในพื้นที่ป่าไม้ชายแดนของทั้ง 2 ตำบล ด้วยเหตุผลดังกล่าว

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) ประชาชนในพื้นที่ศึกษา

ศึกษาเฉพาะประชากรที่เกี่ยวข้องกับการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบด้วยประชาชนหลายชนเผ่า คือ อีโก้ มูเซอร์ จีนอพยพ ลีซอ ไทยใหญ่ โดยศึกษาจากหัวหน้าหมู่บ้านของแต่ละชนเผ่า หมู่บ้านละ 1 คน รวม 16 คน และจากตัวแทนของประชาชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือผู้ที่มีความเกี่ยวพันกับการตัดไม้ทำลายป่าอีกจำนวน 5 คน ได้แก่ องค์กรชุมชน 2 คน พระสงฆ์ 1 รูป และนายทุน 2 คน รวมทั้งหมด 21 คน โดยใช้วิธี “Snow ball” ซึ่งลักษณะของตัวแทนดังกล่าวเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการตัดไม้ทำลายป่า หรือเคยถูกจับกุมดำเนินคดีมาก่อน หรือทราบเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่าโดยตรง

2) เจ้าหน้าที่รัฐ

เจ้าหน้าที่รัฐในการศึกษานี้ ได้แก่ กำนัน 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน 18 คน เจ้าหน้าที่ทหารกองกำลังทหารม้า 2 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนที่ 335 บ้านแม่จา 1 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรตำบลนาหวายที่อาวุโสและอยู่นาน 1 คน เจ้าหน้าที่ป่าไม้หน่วยอนุรักษ์ป่าไม้บ้านนาหวาย 1 คน หัวหน้าหน่วยป้องกันรักษาป่าบ้านทุ่งข้าวพวง 1 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน รวมทั้งหมด 28 คน โดยใช้วิธี “Snow ball” ซึ่งลักษณะของตัวแทนดังกล่าว เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการจับกุม

ผู้กระทำผิดหรือทราบเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดไม้ทำลายป่าโดยตรง

3.4 ขอบเขตของเนื้อหา

ในการศึกษาเรื่อง การก่อกวนที่อ้างอิงถึงความล้มเหลวของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ชายแดน ได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษา ไว้ดังนี้

- 1) บริบทและสภาพทั่วไปของชุมชนพื้นที่ชายแดน และพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้ทราบปริมาณ ราคา และคุณค่าของป่าไม้
- 2) สถิติการกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ของสถานีตำรวจภูธรตำบลนาหวาย ในรอบ 10 ปี ย้อนหลัง (พ.ศ. 2532 – 2541) เพื่อทราบการก่อกวนที่เกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า
- 3) เหตุ ปังจ๊าย และแนวทางแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า
- 4) การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าไม้
- 5) ขบวนการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มบุคคลหรือคนในพื้นที่ ตำบลทุ่งข้าวพวง และตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และจากที่อื่น ๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่รัฐหรือเอกชน หรือองค์กรต่าง ๆ

3.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาโดยใช้วิธีการบรรยาย เป็นการศึกษาถึงสาเหตุปังจ๊ายที่ทำให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่า ขบวนการตัดไม้ทำลายป่า ตลอดจนแนวทางในการป้องกัน และการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ชายแดน ซึ่งกำหนดวิธีดำเนินการ ไว้ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับนิเวศวิทยาการเมือง การจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืน เศรษฐศาสตร์ธรรมชาติ ป่าชุมชน การบังคับใช้กฎหมาย และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษานี้
- 2) ศึกษาคุณลักษณะและความหมายของปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของประชากรเป้าหมายจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง
- 3) ศึกษาข้อมูลบริบททั่วไปของประชากรเป้าหมายในพื้นที่ชายแดน
- 4) ศึกษาจากกลุ่มบุคคล หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ชายแดน เพื่อให้ทราบเหตุปังจ๊าย วิธีการ ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นการดำเนินการศึกษาภาคสนาม เพื่อแสวงหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้
- 6) เก็บรวบรวม ตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัย

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงครอบคลุมอย่างสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structural Interview) ได้กำหนดรูปแบบการสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1.1) แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ (Open-ended Interview) เป็นการสัมภาษณ์ชาวบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งผู้ศึกษาทราบก่อนแล้วว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดไม้ทำลายป่า ในตำบลทุ่งข้าวพวง และตำบลเมืองนะ โดยสัมภาษณ์ถึงชีวิตความเป็นอยู่ สาเหตุการตัดไม้ทำลายป่า และมูลเหตุจูงใจที่ทำให้กระทำผิดกฎหมายป่าไม้

1.2) แบบมีจุดสนใจเฉพาะ (Focus Interview) หรือแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการตัดไม้ทำลายป่า เช่น ผู้ต้องหาที่เคยถูกจับกุม หรือตัวแทนกลุ่มชนเผ่า โดยสอบถามในประเด็น การเคย/ไม่เคยลักลอบตัดไม้ทำลายป่า สถานที่ ช่วงเวลาที่ลักลอบตัดไม้ จุดประสงค์ของการลักลอบตัดไม่ว่าทำไปเพื่อประโยชน์ด้านใด รวมทั้งการเคยถูกจับกุม โดยเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ตลอดจนลักษณะการลักลอบตัดไม่ว่ากระทำโดยลำพังหรือทำเป็นขบวนการ รวมถึงบุคคลข้างวาน เป็นต้น

1.3) แบบตะล่อมกล่อมเกลตา (Probe) เป็นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความรู้สึกรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติที่มีต่อเรื่องการก่อคดีที่อ้างอิงถึงความล้มเหลวของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ชายแดน เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติที่มีต่อทรัพยากรป่าไม้ โดยสัมภาษณ์กลุ่มนายทุนผู้ว่าจ้างชาวบ้านให้เข้าไปลักลอบตัดไม้ในประเด็นจำนวนความต้องการไม้ และการนำไปใช้ กลุ่มบุคคลที่รับจ้างตัดไม้ จำนวนค่าจ้าง ระยะเวลาที่กระทำคิดคำนวณเพียงใด ตัดไม้ที่ไหน เจ้าหน้าที่บ้านเมืองทราบหรือไม่ และเพราะเหตุใดจึงไม่จับกุม

1.4) แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) เป็นการสัมภาษณ์บุคคลพิเศษที่ทราบข้อมูลเป็นอย่างดี ลึกซึ้งในเรื่องที่ศึกษา กลุ่มบุคคลพิเศษนี้ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนันเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่สนิทสนมเป็นพิเศษส่วนตัวกับผู้ใหญ่บ้านและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยสัมภาษณ์ถึงสาเหตุปัจจัย ในการตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มชาวบ้านและขบวนการตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ชายแดน

การดำเนินการศึกษารั้ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ ใช้ทุกวิธีการข้างต้นประกอบกันไป โดยพิจารณาเลือกใช้รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมเป็นการเฉพาะเจาะจง เนื่องจากผู้ศึกษาเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รู้จัก ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่ผู้ศึกษาคำเนิงอยู่เสมอขณะเก็บข้อมูลก็คือ การอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริง มิใช่ให้ข้อมูลด้วยความหวาดกลัวหรือเกรงใจ

2) การสังเกต ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ให้ข้อมูลรู้ตัวและไม่รู้ตัว ซึ่งใช้วิธีนี้กับชาวบ้านหรือบุคคลที่ประกอบอาชีพด้วยการตัดไม้ทำลายป่าหรือบุคคลอื่น ๆ ที่มีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน รวมทั้งทำความเข้าใจทัศนคติแล้วค่อย ๆ สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าสอดคล้องตรงกับข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์หรือไม่ มีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร โดยหาสาเหตุว่าสิ่งใดผลักดันให้เป็นเช่นนั้น หรืออยู่เบื้องหลังพฤติกรรมดังกล่าว

3) การบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นการบันทึกรายละเอียดจากการสังเกตและเหตุการณ์ต่าง ๆ จากการสนทนา การสัมภาษณ์ การสังเกตสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศต่าง ๆ รวมทั้งวันเวลาที่สังเกต โดยบันทึกไว้อย่างละเอียด เพื่อช่วยบันทึกความจำ และได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ซึ่งรวมถึงการถ่ายภาพ เพื่อนำภาพเหล่านั้นมาลำดับเหตุการณ์ และวิเคราะห์โดยละเอียดในภายหลัง

4) การสอบถามและการสนทนา เป็นการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ทหาร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาป่าไม้ตามกฎหมายและไม่เกี่ยวข้องโดยทั่ว ๆ ไป โดยบอกวัตถุประสงค์และความต้องการแล้ว สอบถามและสนทนาแบบตรงไปตรงมา ซึ่งทำได้ง่ายกว่าผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านธรรมดา เพราะหากชาวบ้านทราบว่าผู้ศึกษาเป็นเจ้าพนักงานตำรวจและไม่สนิทสนมกันมาก่อน มักให้ข้อมูลที่ไม่วางใจ

3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาคั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองโดยเข้าไปศึกษาในพื้นที่ชายแดนในเขตตำบลทุ่งข้าวพวง และตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้ศึกษาทำงานในพื้นที่ดังกล่าวมาก่อนแล้วประมาณ 3 ปี จึงได้สังเกตและเก็บข้อมูลโดยมี โอกาสใกล้ชิดและต่อเนื่องกับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ดังนั้นจึงกำหนดขั้นตอนการเก็บข้อมูล ไว้ดังต่อไปนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและเป็นทางการ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั่ว ๆ ไป ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วมสำหรับแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลด้านสภาพพื้นที่ และเกี่ยวกับพฤติกรรมของประชากรตามชายแดนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดไม้ทำลายป่า หรือกระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ซึ่งจำเป็นต้องสังเกตพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน สามารถเห็นการแสดงออกในวิถีชีวิตในแต่ละวัน สำหรับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ศึกษาใช้ในการศึกษาคั้งนี้พร้อมกันไปด้วย

3.8 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

3.8.1 การตรวจสอบข้อมูล

ในขณะที่ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความซ้ำซ้อนหรือเหมือนกันของข้อมูล เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ว่าการเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น และข้อมูลในการศึกษาทั้งหมดเพียงพอแล้วหรือไม่ พร้อมทั้งตรวจสอบว่าข้อมูลนั้นตอบปัญหาของการศึกษานี้หรือไม่ กล่าวคือ ถ้าประเด็นสัมภาษณ์บางประเด็นได้รับข้อมูล หรือคำตอบที่ซ้ำกัน หรือตรงกับที่ได้สัมภาษณ์มาแล้ว ฉะนั้นในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปจึงข้ามประเด็นนั้น เพื่อสัมภาษณ์ในประเด็นอื่นต่อไป โดยใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) คือ ตรวจสอบด้านข้อมูลถึงแหล่งที่มา ซึ่งพิจารณาในเรื่องต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคล ว่าได้ข้อมูลตรงกันหรือไม่ และตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม

3.8.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

- 1) วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ในพื้นที่ศึกษา
- 2) วิเคราะห์ลักษณะของขบวนการ และวิธีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า รวมทั้งเครือข่ายของกระบวนการดังกล่าว ในเขตพื้นที่ตำบล หุ่นข้าวพวง และตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
- 3) วิเคราะห์การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการใช้มาตรการต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการระงับยับยั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ในพื้นที่ตำบลหูนข้าวพวง และตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความล้มเหลวของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ชายแดน